

WHIN

en MOTSAMAI MOKOENA Appellante
 MICHAEL MOTAUNG

en DIE STAAT Respondente

HOEXTER, Wn. AR.

IN DIE HOOGGEREGSHOF VAN SUID-AFRIKA

(APPÈLAFDELING)

In die saak tussen:

MOTSAMAI MOKOENA

en

MICHAEL MOTAUNG

.....Appellante

en

DIE STAAT

.....Respondent

CORAM: WESSELS, MULLER, ARR. et HOEXTER, Wn. AR.

VERHOOR: 1 NOVEMBER 1978

GELEWER: 14 November 1978

UITSpraak

HOEXTER, Wn. AR.

Dit is n strafappèl. Die twee appellante
is manlike Bantoes, onderskeidelik 27 en 23 jaar oud, en
albei inwoners van Qwa Qwa. Na die appellante word
respektiewelik as beskuldigde 1 en beskuldigde 2 verwys.

/In

In die Oranje-Vrystaatse Provinsiale Afdeling het die appellante voor 'n hof bestaande uit waarnemende regter Viljoen en twee assessore gesamentlik op een klagte van moord, een klagte van brandstigting en een klagte van diefstal tereggestaan. Beskuldigde 1 het op die derde klagte van diefstal skuldig gepleit. Op klagte een (moord) en op klagte 2 (brandstigting) het beskuldigde 1 onskuldig gepleit. Beskuldigde 2 het op al drie klagtes onskuldig gepleit. Die Staat het beskuldigde 2 se pleit van onskuldig op die diefstalklagte aanvaar en, voordat getuienis gelei is, is beskuldigde 2 op daardie klagte onskuldig bevind. By die verhoor is elkeen van die beskuldigdes deur sy eie advokaat bygestaan, en na afloop van die staatsaak het albei beskuldigdes getuig.

Die verhoorhof het beskuldigde 1 op al drie klagtes en beskuldigde 2 op klagtes een en twee skuldig

/bevind

bevestiging. Ten opzichte van de aanklagbevestiging op die eerste klacht van moord was die eenzijdige bevestiging van die verhoorhof dat geen verassende omstandigheden aanwezig waren, en is albei bevestigingen ter dood veroordeeld. Op die klacht van brandstichting is eelken van die bevestigingen n vonnaie van gerechtshof van drie jaar opgelegd. Toen die aanklagbevestiging en vonnaie op klachten een en twee het albei bevestigingen anders welken bij die verhoorhofster viel op te oppeller gegeven, maar het verhoorhof hierin Hof verhoor kon beide bevestigingen toen geen beide aanklagbevestiging en vonnaie tuss in hoër beroep. Die laatste van die zaak van hime n more bestat. Die zaak toen die bevestigingen sprak voort uit n nagetlike roetog waren n negen-en-veertigjarige blanke man, die overleed, op klachten een, die algehoor was. Die overleed was n boer wat vingerwilleen in n onvondige huize op n plaats 8 wyl huize betrekken geely het. Die

Die rooftog het laat in die nag van Vrydag 29 Julie 1977 plaasgevind, en in die loop daarvan is die oorledene in sy huis met klippe, 'n kiere en 'n swaar moersleutel wreed aangerand, as gevolg waarvan hy veelvuldige hoofbeserings, met gepaardgaande skedelbreuke en breinbloedings, opgedoen het. Hy is neergevel en terwyl hy plat op die vloer van sy huis gelê het is die huis aan die brand gestee. Ná die brandstigting het twee persone met die oorledene se motorvoertuig, 'n bakkie, van die plaas af weggery. Op Saterdag 30 Julie 1977 is die verkoolde lyk van die oorledene in die puin van die afgebrande huisie gevind.

Dit is gemeensaak dat die twee persone ^{wat} aldus met die oorledene se bakkie weggery het die twee beskuldigdes was.

Klagte drie (diefstal) hou verband met die verwydering van die oorledene se bakkie. Wat betref die eerste twee klagtes is dit gemeensaak dat, ten tye van die rooftog en aanranding op die oorledene vroeër in die nag, daar behalwe vir die oorledene slegs twee ander persone in die

/oorledene

oorledene se huis teenwoordig was, nl. die twee beskul-

digdes; en dit is verder gemeensaak dat ten minste een van dié twee die persoon was wat daadwerklik die oorledene se huis aan die brand gestee het.

Die oorledene se seun het getuig dat reeds by n vorige geleentheid, en wel in Desember 1976, die

oorledene in sy huis op die plaas aangerand is. Minder

as n uur te voet van die oorledene se huis woon die

staatsgetuie Maria Nhlapo. Omstreeks 6 nm. op Vrydag

29 Julie 1977 het die twee beskuldigdes hul opwagting

by Maria se woonplek gemaak, en tot 9 nm. dieselfde aand

by haar vertoef. Beskuldigde 1, wat voorheen aan Maria

bekend was, het toe in sy besit gehad n hout piksteel,

ongeveer 60 sentimeter lank, met n staalbeklede punt.

Hierdie piksteel (n stuk waarvan as bew. 1 by die ver-

hoor voorgelê is) was toe nog heel. Volgens Maria

het beskuldigde 1 ten tye van die besoek op die betrokke

aand, en in teenwoordigheid van beskuldigde 2, na

/aanleiding

no Anna, het is de bevestiging hiervan. Hierop
het bevestigende I gewijde des bevestigende 2 het verduidelijk
dat hulle in n bevestigende woont in Titaansek, wat
an Apollo bekend staan, by n bevestigende bevestigende
het. Het hul bevestigende by haar bevestigende bevestigende
Anna 2 an met die twee bevestigende in die bevestigende 2
bevestigende na bevestigende, wat bevestigende bevestigende. Op die bevestigende
dag (Sondag 31 Julie), en op het bevestigende, het bevestigende
I an bevestigende bevestigende 2 bevestigende an met die
nummer op die bevestigende aan die bevestigende te bevestigende,
was op bevestigende 2 een van die bevestigende met n bevestigende
nietvee het.

Kaptein Smalman van de S.A.T., die bevestigende
apertorister te bevestigende, het bevestigende oor bevestigende bevestigende
stukke wat op die bevestigende van die bevestigende, bevestigende die bevestigende
van die bevestigende bevestigende an by bevestigende bevestigende,
deur die twee bevestigende op 1 bevestigende 1977 aan het

.....nietvee

uitgewys ^{is} ~~het~~. Onder die voorwerpe waarop die beskuldigdes beurtelings sy aandag gevestig het was verskeie klippe wat in die puin gelê het. In besonder het beskuldigde 2 uit die puin 'n blik te voorskyn gebring. Op dieselfde datum het beskuldigde 1 kaptein Smalman na sy (beskuldigde 1) se woonplek in Qwa Qwa geneem. Daar het kaptein Smalman 'n baadjie (bew. 7) gevind wat beskuldigde 1 as sy eiendom uitgeken het. Aan beide moue, die voorkant asook die kraag van die baadjie was daar donkerkleurige vlekke. Verder het kaptein Smalman in die paneelkassie van die oorledene se bakkie 'n gebreekte stuk van die reedsgenoemde piksteel (bew. 1) gevind.

Gedurende die namiddag van 1 Augustus 1977, en te Bethlehem, het eers beskuldigde 1 en daarna beskuldigde 2 'n verklaring voor 'n landdros afgelê. Die toelaatbaarheid van slegs die verklaring van beskuldigde 2 is aangeveg, en wel op grond daarvan dat dit deur dwang

/en

en onbehoorlike beïnvloeding verkry sou gewees het.

Daarop het die verhoorregter in afwesigheid van die assessore n verhoor binne n verhoor waargeneem, na afloop waarvan die beswaar verwerp is en die verklaring van beskuldigde 2 toegelaat is. In beskuldigde 1 se verklaring aan die landdros sê hy dat beide beskuldigdes die oorledene met klippe raakgegooi het; dat beskuldigde 2 die moersleutel (bew.2) vir hom aangedra het maar dat hy (beskuldigde 1) die oorledene daarmee misgegooi het. Hy sê dat hy met die piksteel (bew.1) na die oorledene geslaan het, maar dat die piksteel per ongeluk die deurkosyn getref het en gebreek het. Voorts lui die verklaring dat beskuldigde 2 die oorledene met die moersleutel oor sy kop geslaan het. Hier dien opgemerk te word dat die verhoorhof die moersleutel (bew.2) as " n yslike swaar staal moersleutel" beskryf het. In beskuldigde 2 se verklaring aan die landdros sê hy dat beskuldigde 1 (na wie hy as "Petrus" verwys) die oorledene neergevel het deur hom

met 'n klip te gooi; en dat toe die oorledene val
 beskuldigde 1 hom met die betrokke moersleutel oor die kop
 geslaan het. Voorts verklaar beskuldigde 2 :

" Ons het gesoek na geld en toe ons die nie
 kry nie het Petrus gesê ons moet die bak=
 kie neem en daarmee ry. Toe sê Petrus
 ons moet die huis aan die brand steek
 sodat die polisie nie kan sien nie. Petrus
 het toe die komberse en stoele in die
 huis met diesel besprinkel wat hy uit die
 trekker gehaal het. Ons het toe die
 goeie aan die brand gestee toe neem ons
 die bakkie en ry na Witsieshoek."

Dit is vervolgens nodig om te kyk na die
 hoofinhoud van die getuienis van die twee beskuldigdes.

In sy getuienis het beskuldigde 1 erken dat die oorledene
 bespreek is toe hul by Maria Nhlapo gekuier het. Beskul=
 digde 1 ontken egter dat hy Maria daaromtrent uitgevra
 het, en hy beweer dat Maria spontaan en ongevraagd inlig=
 ting oor die oorledene en die vorige aanranding aangebied

/het

het. Beskuldigde 1 se storie is dat hy op aandrang van beskuldigde 2 ingestem het om die oorledene in sy huis te beroof; en dat beskuldigde 2 deur n veer van n voertuig as hefboom aan te wend met geweld by die voordeur van die huis ingedring het. Ooreenstemmend met sy verklaring aan die landdros erken beskuldigde 1 in sy getuienis dat hy die oorledene met klippe bestook het, en dat hy probeer het (sonder welslae) om die oorledene met die kiere en die moersleutel aan te rand. In kruisondervraging gee hy verder toe dat toe die oorledene reeds gelê het, en nadat beskuldigde 2 n kombers oor die oorledene se liggaam gegooi het, hy (beskuldigde 1) die oorledene n verdere hou met n skoffelpiksteel toegedien het omdat die liggaam geroer het. Beskuldigde 1 ontken dat daar na die voorval enige bloed aan sy klere was. Met betrekking tot die brandstigting gee hy die volgende eienaardige relaas. Hy getuig dat in die stadium toe die beskuldigdes van die plaas af weggery het daar geen vuur was nie.

Hy gee toe dat die kwessie van die moontlike afbrand van die huis wel ter sprake gekom het, maar hierdie gesprek, so gee hy voor, het eers plaasgevind toe die beskuldigdes met die bakkie op pad was. Hy sê dat beskuldigde 2 wou gehad het dat hulle moet teruggaan om die huis af te brand maar dat hy (beskuldigde 1) nie daarvoor te vinde was nie.

In 'sy hoofgetuienis het beskuldigde 2 die volgende beskrywing van die aanval op die oorledene gegee. Hy sê dat toe hulle die huis van die oorledene nader beskuldigde 1 gesê het dat die oorledene hom geld skuld en dat hy sy geld wil gaan soek. Beskuldigde 1 het die moersleutel (bew. 2) uit 'n stoor verwyder en toe aan die voordeur van die huisie geklop. Die oorledene het onmiddellik die deur oopgemaak waarop beskuldigde 1 die ~~oorledene twee houe met die piksteel (bew. 1) en een hou~~ met die moersleutel toegedien het. Verder het beskuldigde 1

/die

die oordeelen met m. klipp. r. ingesloten. Of schoon hij
 weigert het dat beklagde I teig was om die oordeelen
 dood te rack beweer beklagde S dat hij zelf die oordeelen
 gemeene oordeelen het nie. In kringvervanging het
 beklagde S ontken dat daar enige dood aan sy broek was.
 In verband met die afstand van die oordeelen so klink het
 beklagde S verduidelik dat beklagde I met m. rupper=
 typ afgeefbradato van r. trekker (stap) het. Beklagde I
 het die bradato in m. blik die huis ingesloten met m. (be=
 uklagde S) het nie werklk, eglo dat beklagde I die
 huis aan die brand aan steek nie. Aanvanklik het beklagde
 S ontken dat hij ooit aan die moeraleitel gerek het.
 later (en nadat die verhoorster hem daarop gewys het w.t.
 sy die advokaat vooreen heel pertinent aan beklagde I
 gestel het) het beklagde S teënnig toegege dat hij
 inderdaad die moeraleitel vir beklagde I aangegee het.

In hierdie stadium is dit nodig om die mediese getuienis wat aan die verhoorhof voorgelê is nader te ondersoek. Die lykskouing op die verkoolde lyk van die oorledene is deur 'n staatspatoloog, dr J. A. Olivier, waargeneem. In sy oorspronklike regsgeneeskundige verslag het dr Olivier die oorsaak van die oorledene se dood aangestip as -

"veelvuldige en uitgebreide hoofbeserings met skedelbroke, bloeding om en in die brein."

Volgens dr Olivier se getuienis by die verhoor was die aard en omvang van die oorledene se hoofbeserings sodanig dat die dood heel spoedig na toediening daarvan sou intree. Hieraan het die getuie egter toegevoeg dat dit miskien 'n kwessie van ure -of selfs dae - kon gewees het. Met die oog hierop het dr Olivier as 'n redelike moontlikheid in die saak toegegee dat ten tye van die brandstigting die oorledene bewusteloos maar nog lewend kon gewees het; en dat sy dood deur blootstelling aan koolstofmonoksied of aan hitte (of

/aan

aan albei) verhaas is. Die verhoorhof het dan ook tereg aanvaar dat die Staat nie bo redelike twyfel bewys het dat die oorledene dood was toe die huis aan die brand gesteeek is nie.

In die lig van dr Olivier se toegewing omtrent die moontlike oorsake van die dood het die kousaliteitsvraag in die uitspraak van die hof a quo na vore getree. In hierdie verband het beskuldigde 1 se advokaat n betoog aan die verhoorhof gelewer wat op die volgende neerkom:

- (a) Daar bestaan n redelike moontlikheid dat die causa causans van die dood nie die vroeëre aanranding van beskuldigde 1 was nie, maar wel versmoring en/of verkoling as gevolg van die latere brandstigting;
- (b) daar is bo redelike twyfel bewys (1) nóg watter een van die twee beskuldigdes die huis aan die brand gesteeek het (2) nóg dat die brandstigting in uitvoering van n gemeenskaplike oogmerk plaasgevind het;

/ (c) bygevolg .

(c) bygevolg is ook nie bo redelike twyfel bewys dat enige handeling van beskuldigde 1 die dood van die oorledene veroorsaak het nie.

Soos aanstons sal blyk het die verhoorhof per slot van sake stelling (b) (2) hierbo aangedui verwerp. Uit die verhoorhof se uitspraak blyk egter dat die geleerde regter a quo die mening toegedaan was dat indien stelling (b) (2) juis sou wees die korrektheid van die verdere stelling (c) logies daaruit voortvloei. Met hierdie beskouing van die verhoorhof kan ek my, met eerbied, nie vereenselwig nie. By beoordeling van die kousaliteitsvraag in derglike sake dui die oorwig van gesag op aanvaarding deur ons howe van die conditio sine qua non - leerstuk. Hiervolgens word elke insident in die voorafgaande aaneenskakeling van gebeurtenisse wat vir die bestaan van n bepaalde toedrag of eindresultaat onontbeerlik is juridies as

/oorsaak

oorsaak daarvan aangemerkt. Dit bring mee dat -

"If, speaking loosely, it might be said that the deceased died from two causes operating together, it is not the function of the Court to find out which of the two causes was the predominating cause. The true enquiry is whether the deceased would have died when he did but for the appellant's unlawful act. If this enquiry gives an affirmative answer, appellant is responsible for the death because he caused it to take place when it did, that is to say because he hastened it."

(per regter BROOME, soos hy destyds was, in Rex v. Makali, 1950 (1) S.A. 340 (N), op bl. 344).

In hierdie verband kan verder kortliks verwys word na die beslissing van hierdie hof in S. v. Masilela and Another, 1968 (2) S.A. 559 (A), waarin die twee appellante ook van moord aangekla is. Met die opset om te dood het hulle die oorledene ernstig aangerand deur hom oor die kop te slaan en met 'n das te verwurg. Menende dat die dood reeds ingetree

het, het die appellante toe die oorledene op sy bed neergegooi en hom met n kombers toegemaak. Daarna het hulle sy huis deursnuffel en sy bed en huis aan die brand gesteeke voordat hulle met sy geld en klere daar weggekom het. Toe die vuur later geblus is is die verkoolde lyk van die oorledene binne die huis gekry. Daar is vasgestel dat as gevolg van die vuur die oorledene aan koolstofmonoksied-vergiftiging beswyk het. Die verhoorhof het die appellante aan moord skuldig bevind en voor hierdie hof is namens hul betoog dat aangesien hul oogmerk om die oorledene deur verwurging te dood nie bereik is nie, daar met betrekking tot die dood as gevolg van koolstofmonoksied-vergiftiging die nodige opset om te vermoor ontbreek het aangesien die appellante ten tye van die brandstigting in die waan verkeer het dat die oorledene reeds aan die aanranding beswyk het. Die appèl is deur hierdie

/hof

hof afgewys. Ofskoon die kernprobleem in die Masilele-saak was of die dood van die oorledene opsetlik veroorsaak is, is hierdie hof se benadering tot die oorsaaklikheidsverband insiggewend. Appèlregter (later hoofregter) OGILVIE-THOMPSON sê op bl. 571 F/H :

"Although no direct medical evidence was led upon the point at the trial, the inference is, in my opinion, nevertheless inescapable that the head, neck and throat injuries suffered by the deceased at the hands of the appellants - hereafter comprehensively called the strangulation injuries - were a material and direct contributory cause of the deceased's dying from carbon-monoxide poisoning. For, on the evidence, the two appellants departed immediately after starting the fire. Had the deceased - who had not been tied up in any way - not been wholly incapacitated in consequence of what the appellants had previously done to him, he would have had no difficulty whatever in escaping from the fire - intentionally started by the appellants - long before any question of carbon-monoxide poisoning could have arisen."

Kyk verder: R.v. Mouton, 1944 K.P.A. 399; R.v. Du Plessis, 1960 (2) S.A. 642 (T); R. v. Motomane, 1961 (4) S.A. 569 (W) ; J.C. van der Walt, T.H.H.R. 1962 bl. 70-74; P.M.A. Hunt, 1968 S.A.L.J. bl. 383-7; De Wet & Swanepoel, Strafreg, derde uitgawe, bl. 64-5. Wanneer daar na die feite van die onderhawige geval gekyk word is dit duidelik dat die aanranding wat op die oorledene gepleeg is ten minste mede-oorsaak van die dood was. Het die beskuldigdes nie die oorledene in 'n bedenklike toestand bewusteloos of half-bewusteloos agtergelaat nie, spreek dit vanself dat hy nie in die brandende huis sou gebly het nie.

Uit die verhoorhof se redes vir skuldigbevinding is dit duidelik dat die getuienis van die twee beskuldigdes, vir sover dit teen die staatsgetuienis ingruis, verwerp is. Al die relevante feite word in 'n deeglike uitspraak uitvoerig deur die verhoorregter

Behandel

behandel. Na noukeurige oorweging het die verhoorhof bevind dat beskuldigde 2 se hele verhaal van die gebeurde verwerplik is. Die verhoorhof het ook bevind dat beskuldigde 1 se relaas aangaande die afbrand van die oorledene se huis as klaarblyklik vals verwerp moet word. Die hof a quo het tot die slotsom geraak dat die twee beskuldigdes deurgaans met roof van die oorledene as hul spesifieke oogmerk opgetree het, en hom daarna as volg uitgelaat -

"Wie presies wat gedoen het gedurende die aanval op die oorledene weet ons nie en is ook nie saaklik vir ons bevinding nie. Ons is egter oortuig dat beide geweet het dat die oorledene aangerand mog word ten einde hom te oorrompel, en verder, dat beide daadwerklik deel gehad het aan 'n aanranding wat dodelike wonde veroorsaak het."

/Met

Met betrekking tot die brandstigting het die verhoorhof bevind (1) dat watter een van die twee beskuldigdes ookal daadwerklik die oorledene se huis aan die brand gesteeke het, gemelde brandstigting in uitvoering van 'n gemeenskaplike oogmerk bewerkstellig is en (2) dat daardie oogmerk nie was om die oorledene om die lewe te bring nie maareerder om, voordat hul van die toneel sou verdwyn, vir sover moontlik tekens van hul wandaad uit te wis.

In hierdie hof het mnr Jordaan namens beskuldigde 2 aangevoer dat ten opsigte van sowel die roof as die brandstigting die verhoorhof gefouteer het by sy bevinding dat die beskuldigdes 'n gemeenskaplike oogmerk gehad het. Mnr Jordaan het ter oorweging gegee dat by behoorlike ontleding van die feite die weergawe van beskuldigde 2 in die getuiebank redelik moontlik waar kon wees, en dat dit verkeerdelik deur die verhoorhof verwerp is. Hierdie redenasie kan myns insiens nie

opgaan nie. Ek stem volkome saam met die regter in die hof a quo dat beskuldigde 2 se hele storie aan die verhoorhof van ooglopende onwaarskynlikhede deurspek is, en dat beskuldigde 2 klaarblyklik n ongeloofwaardige getuie is. Na my mening veroorloof die getuienis as enigste redelike afleiding dat ten opsigte van sowel die rooftog as die brandstigting die twee beskuldigdes deurentyd n gemeenskaplike opset gehad het. In die loop van sy betoog het beskuldigde 2 se advokaat aangevoer dat ten opsigte van die brandstigting die verhoorhof se afleiding van n gemeenskaplike oogmerk op n mistasting berus. Sy argument het gesteun op die volgende passasie in die uitspraak van die hof a quo :

"Verder is ons buite redelike twyfel oortuig dat beide beskuldigdes aandeel gehad het in die brandstigting by wyse van gemeenskaplike doel, minstens deurdat die een geweet het wat die ander doen."

/Nou

Nou is dit vanselfsprekend so dat een se kennis van n ander se voorneme, sonder meer, nouliks afdoende bewys van n gemeenskaplike gesindheid daarstel. Maar wanneer die pas-aangehaalde passasie in sy volledige verband gelees word blyk dit duidelik dat die verhoorhof se bevinding van gemeenskaplike oogmerk aan die hand van die getuienis in sy geheel gemaak is; welke getuienis (vir sover dit die posisie van beskuldigde 2 alleen aangaan) insluit die verdoemende erkennings in beskuldigde 2 se verklaring aan die landdros vervat.

Die appèl namens beskuldigde 1 is deur mnr Lubbe beredeneer. Sy betoog aan hierdie hof was

wesenlik dieselfde as dié wat hy aan die verhoorhof gerig het.

Om die redes vroeër in hierdie uitspraak genoem is daardie betoog onhoudbaar.

T.S.H.

Wat betref die brandstigting is dit

myns insiens duidelik dat die verhoorhof heel tereg

beskuldigde 1 se onsinnige relaas in verband daarmee as vals verwerp het.

/My

My mening is derhalwe dat nie aangetoon is dat die verhoorhof by skuldigbevinding van elkeen van die twee beskuldigdes aan sowel moord as brandstigting enigsins fouteer het nie. Beide advokate het toegegee dat indien die skuldigbevindinge geregverdig was daar nouliks aangevoer kan word dat die verhoorhof met betrekking tot die opgelegde vonnisse fouteer het. Daardie toegewings tref my as weloorwoë.

Bygevolg word die appèl van albei die appellante afgewys.

G.G. HOEXTER, Wn. AR.

WESSELS, AR.)
MULLER, AR.) STEM SAAM
